

УДК 75.071.1.4:082.2](477.83-25) О.Дмитренко

Олена КОЗАКЕВИЧ

ЖИТТЄВІ ТА ТВОРЧІ ІМПРОВІЗАЦІЇ ОЛЕКСАНДРА ДМИТРЕНКА (з нагоди 70-ти річного ювілею митця)

Олександр Іванович Дмитренко — український художник, викладач Львівської Національної академії мистецтв — у 2017 році відсвяткував свій 70-річний ювілей. У статті розглянуто основні життєві віхи митця, визначено ключові події та персоналії, що відіграли провідну роль у виборі професії.

Ключові слова: Олександр Дмитренко, педагог, художник, живопис, пленер, виставки, творчість, мистецтво

© О. КОЗАКЕВИЧ, 2017

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (137), 2017

Невелике провінційне містечко Лубни на Полтавщині... Повоєнна Україна... Люди оговтуються після лихоліть війни, руйнації, примусових переселень, голоду... Саме у такий нелегкий час 2 лютого 1947 року у сім'ї Дмитренків народився первісток — син Олександр.

Батьки, медики за освітою, походили з українських селянських родин. Батько Іван Васильович Дмитренко — зі с. Ісківці, що на околицях Лубен. Освіту здобув у Київському медичному інституті ім. О. Богомольця. Викладав у медичному училищі та практикував у лікарні, завідував отоларингічним відділенням. Розпочав роботу над дисертацією, проте з певних об'єктивних причин її не завершив. Мати Олена Павлівна — родом із с. Велика Круча Пирятинського району. Теж медик за освітою, акушер. Обоє навчались у Києві, однак після народження Сашка осіли в Лубнах.

Власне саме батькові Олександр Іванович завдячує отим щирим захопленням мистецтвом, знайомством з прекрасним та на той час незвіданим, що згодом стало чи не найважливішою віхою у його житті. Іван Васильович мав хист до музики, майстерно грав на цимбалах, співав, Олена Павлівна любила вишивати та в'язати гачком. За першої-ліпшої нагоди, коли в Лубни приїжджали з гастролями Державна капела бандуристів України «Думка» та хор ім. Г. Верьовки чи була можливість поїхати в Київ на концерт, батько завжди брав зі собою малого Сашка. Народні костюми, танці, веселощі, емоційність, які панували на сцені, заворожували хлопця.

Однак «зустріч» із живописом доволі несподівано відбулася дещо пізніше, у 1958 році. Іван Васильович взяв сина після закінчення 4-го класу у поїздку до Києва. Там вони потрапили на відкриття виставки творів малярства та графіки американського художника Роквелла Кента. Уявіть собі полтавського хлопця, котрий звик до українських краєвидів, теплих барв, річок, лісів, неосяжних горизонтів... А тут — пейзажі Гренландії, Північної Америки, — такі незвичні, чужі і водночас чарівні. Найбільше зачарували полотна колористичним вирішенням: палітра холодних синіх барв, чистота та прозорість кольору, емоційна напруженість. Колористична гама ніби й обмежена, а який оптимізм! Цікавою була і чорно-біла графіка, однак вона не так запала в душу, як живопис... А ввечері, зупинившись у київських знайомих, дивилися по телевізору передачу про цю виставку. Звісно, екран жодним чином не міг висвітлити тої барвистості та експресії, які букваль-

Іл. 1. Дипломна робота Олександра Дмитренка — вітраж для органного залу Олеського замку, 1970-й р.

Іл. 2. Олександр Дмитренко на пленері в Лубнах, 1970 р.

но кілька годин тому Олександр переживав безпосередньо на експозиції. Емоції зашкалювали! Він це бачив! Він став частинкою отого прекрасного!

У 5-му класі на обдарування хлопця звернув увагу вчитель малювання Аркадій Петрович Літвінов, який вів гурток у лубенському міському Палаці піонерів. Саме він запропонував Олександру розпочати художні студії. Під час цих занять Сашко знайомився з основами малювання, реалізовував свої перші творчі ідеї.

Потім було вирішено удосконалювати отримані знання більш серйозно — у студії при Будинку куль-

тури, де викладав відомий на Полтавщині художник, заслужений працівник культури Василь Іванович Семенюта: надзвичайно творча та інтелектуальна особистість, прекрасний педагог, наставник та хранитель українського народного мистецтва. Він продовжив традиції збереження культурної спадщини, які свого часу регенерувала п. К. Скаржинська, рятуючи твори мистецтва від знищення. Заснований нею приватний музей, де було зосереджено переважно предмети козацької старовини та народного мистецтва, у повоєнний час отримав статус Лубенського краєзнавчого музею.

Навчання в художній студії захоплювало. Сюди приходили люди різних соціальних верств — школярі, студенти, солдати і, відповідно, різних вікових категорій, світоглядних принципів та уподобань. Це було надзвичайно цікаво: спостерігати, слухати, вчитись. Тут Олександр зустрів багато непересічних особистостей, які згодом стали його друзями і знайомими митцями. Наприклад, Святослав Клімченко, який закінчив Львівське училище ім. І. Труша, згодом — монументальний живопис у Ленінграді. Сьогодні працює у Києві художником-монументалістом. Микола Босенко — прекрасна людина, фахівець своєї справи. Закінчив Київський художній інститут архітектури, художник. У його творчому доробку — найбільший кінотеатр «Київська Русь», багато сучасних пам'яток. Валерій Шаленко — закінчив ЛДІПДМ, художник-вітражист, реалізував багато проектів на церковних об'єктах. Альберт Чаркін, скульптор, який вже понад 10 років — ректор Санкт-Петербурзької академії мистецтв.

Вікова різниця жодним чином не ставала на перешкоді спілкуванню між учнями студії. Навіть під час канікул студійці привозили свої роботи для обговорення, удосконалення здобутків, переймали досвід. І вже згодом розпізнавали та порівнювали, що у Харкові своя манера малювання, Київська школа відрізняється своїм стилем, а в Петербурзі рисунок має ще інші особливості.

Викладач студії давав вихованцям можливість переосмислювати спостереження через призму власного сприйняття, уяви, натхнення. Якщо ставалося завдання з натюрморту чи портрета, то спершу йшли до краєзнавчого музею, де на той час Василь Семенюта обіймав посаду директора. Це був неймовірний

шанс «наживо» бачити автентичні речі, особливо часів козаччини, з яких створювали тематичні постановки. Саме тоді Олександр мав нагоду вперше спробувати себе у ролі натурщика в козацькому вбранні. Однак, як згадує жартома Олександр Іванович, усі змушені були домальовувати йому вуса і надавати більш суворого вигляду у своїх роботах, бо на козарлюгу в такому молодому віці він не дуже надавався.

Навчання мистецтву не обмежувалося лише лубенським осередком. Практично щонеділі Василь Семенюта організовував автобусні поїздки до Києва: учні студії відвідували поважні столичні виставки, які ставали підґрунтям для нових роздумів та спонукали до творчості. У вихідні дні долали відстань у майже 200 км! Саме тоді Олександр познайомився з творчістю надзвичайно талановитих та харизматичних індивідуумів, що значною мірою вплинуло на подальший вибір та світогляд художника-початківця. Це розширювало мистецький діапазон, розкривало неосяжні горизонти для нових пошуків. Скажімо, у майстернях Київського художнього інституту їх часто чекав Георгій Якутович, де показував свої графічні роботи: нові техніки, цікаві офорти, оригінальне трактування тематики та застосування художніх засобів.

Незабутніми стали зустрічі з Іваном Макаровичем Гончаром — скульптором, етнографом, а з погляду сучасника — знаковою фігурою у збереженні та пропагуванні української народної культури. Вразила українська мова, якою спілкувався Іван Макарович. Як згадує Олександр Іванович: *«Він розмовляв такою нашою мовою, зрозумілою. Бо тоді в Києві, а це був 1963 рік, тільки російську було й чути, або суржик... А тут така гарна українська мова! І завжди зустрічав гостей у вишиваній сорочці. Завжди!»*. Це була надзвичайна людина, дуже щира, проста, доступна. Багато їздив у експедиції по українських селах, бував на Полтавщині, допомагав народним майстрам, а всіма цікавими історіями залюбки ділився з лубенськими гостями. Колекція українського мистецтва (одяг, кераміка, народна картина) їх просто зачаровувала.

Студійні знайомства відіграли важливу роль у подальшому виборі Олександра Дмитренка. Якогось дня у гості в студію завітав земляк Григорій Кузьменко, який вчився у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва.

Іл. 3. Вікно, 80 x 100, полотно, олія, 1996 р.

Іл. 4. Літній пейзаж, 70 x 100, полотно, олія, 1997 р.

Розговорились на мистецькі теми, і саме тоді Григорій запропонував ознайомитися з книгою Джона Ревалда «Постімпресіонізм». Олександра надзвичайно вразили яскраві кольори: це було те, що вже віддавна десь підсвідомо хвилювало його, не давало спокою. Отримавши книгу, він цілу ніч гортав її сторінки, маючи можливість розкривати для себе новий світ барв. На той час, час тотального браку будь-якої мистецької «нестандартної» інформації, це стало відкриттям.

Отак і тривало навчання в студії упродовж кількох років, аж до закінчення школи: вдень — уроки, ввечері — творчість. Це був складний період, нелегкі умови, однак творча атмосфера збагачувала і спонукала до подальших кроків.

Після закінчення школи у 1965 році молодий юнак (всупереч бажанню батька, який бачив сина медиком) здав іспити на відділення художнього скла ЛДПДМ. У наступні роки ще шестеро «лубенських студійців» поповнили творчу когорту львівської «альма матер».

Іл. 5. Монок, 70 x 60, полотно, олія, 1997 р.

Іл. 6. Ніч в майстерні, 80 x 100, полотно, олія, 1998 р.

Студентське життя проходило бурхливо. Було велике бажання вчитися, опанувати щось нове. Спудей розмаїтих вікових категорій, здебільшого старші, з життєвим досвідом, представляли мистецькі школи різних регіонів України — центральних, зі сходу, закарпатську. Особливо цікавою стала тріада навчальних предметів — рисунок, живопис та композиція, яким Олександр приділяв багато часу та зусиль. Це дало свої плоди згодом.

Емоційні спогади пов'язані з Учителями, котрі відкрили захопливий світ мистецтва. На першому курсі кольорознавство викладав Володимир Антонович Овсійчук, який по-новому представив цю багатогранну тему. Зеновій Петрович Флінта, який тількино закінчив навчання, — живопис, Богдан Галицький — композицію. Згодом живописної майстерності навчали Вітольд Антонович Манастирський, а також Володимир Олексійович Островський —

надзвичайно тактовний педагог, інтелігентна людина, котрий мав до студентів індивідуальний підхід.

Особливо цікавим та насиченим став переддипломний період. Керівником проекту був Роман Юліанович Сельський, який дуже толерантно, без особливого нав'язування, однак впевнено та аргументовано навчав мистецької абетки, відкриваючи таємниці творчої кухні через лінію та пляму. Окрім того, митець багато розповідав про паризький період 1930-х років, що значною мірою розширювало горизонти творчості молодого художника. Дипломна робота Олександра Івановича — вітраж для органного залу Олеського замку. Щоб приступити до реалізації у матеріалі чи намалювати картон, потрібно було освоїти теоретичне підґрунтя теми: історичне тло, українська музика часів бароко, музичні інструменти, одяг, культура, розспіви. Дипломника скерували у консерваторію до Анатолія Гошовського — фахівця з цієї теми. Було багато пошуків та спроб відтворити задум. Олександр Дмитренко захистив диплом у 1970 році: проект вітража (зреалізованого у форматі 4 x 3 м), вписаного в арчасту будівлю (Іл. 1).

За скеруванням потрапив на викладацьку роботу в Харківський художньо-промисловий інститут, відділення оформлення та проектування інтер'єра, де викладав курс вітража. І саме у цьому середовищі багато звиклих речей отримали нове звучання та переоцінку. *«Коли ти на місці, то все виглядає доволі монотонно, однаково: всі такі, як ти, а ти — як усі. Однак має минути час, все повинно переосмислитись. І тоді починаєш трактувати все по-новому»* — згадує про той період Олександр Іванович. Таким чином відбувалося становлення мистецьких вподобань упродовж наступних років (Іл. 2).

1970 рік був насичений подіями: захист диплома, одруження, праця в іншому місті, потім служба у війську. Через два роки Олександр Дмитренко повернувся до Львова. Якогось дня на львівських вуличках зустрів завідувача кафедри рисунка Івана Гуторова з ЛДІПДМ, який запропонував йому викладати в інституті. Тож від січня 1972 року Олександр Дмитренко розпочав свою діяльність у ролі педагога, можливо, навіть не підозрюючи, що це стане сенсом його життя.

Колектив доволі приязно прийняв молодого колегу, давали поради, консультації. Цікаво, що багато студентів, — однолітки, а навіть і старші за віком,

— пам'ятали його самого у ролі студента, а тепер відвідували практичні студії. «Позитивом у роботі зі студентом є те, що ти постійно переосмислюєш свої знання, намагаєшся донести їх до студента, подати системно, обдумано і водночас інформативно. Коли робиш щось сам — це одне, а коли група осіб, і кожен має своє бачення, це зовсім інше, індивідуальне. Говоримо ті ж слова, однак кожен трактує їх по-своєму» — вже з огляду на багаторічний досвід підсумовує Олександр Іванович. Постійна співпраця зі студентами спричинила усвідомлення важливого завдання педагога — вчити інших і навчатися самому. Не задовольнятися досягнутим, а постійно удосконалюватися, бути в пошуку.

Упродовж 1982—1992-х рр. Олександр Дмитренко очолює кафедру рисунка ЛДПДМ (згодом ЛНАМ). У цей період кафедра провадила активну діяльність у різних напрямках: методичному, творчому, науковому. Викладачі стажувалися у різних мистецьких закладах Москви, Санкт-Петербурга, Вільнюса, Риги, Тбілісі, впроваджуючи нові методики у кафедральну роботу. Постійно відбувався взаємообмін новими ідеями та здобутками під час літніх практик студентів львівського інституту та болгарського університету у Велико Тирново.

А згодом настали важкі 1990-ті роки — для багатьох випробовування витримки, сили духа, впевненості, самоперевірки та самоповаги. Головне — залишатися самим собою, у чому придався закладений у попередні роки оптимістичний «консерватизм». Однак саме тоді почали запрошувати на міжнародні пленери, організовані регіональною Спілкою художників, які проходили на Закарпатті в Мукачевому, Хусті, Ужгороді. Під час таких акцій була можливість спілкуватися і співпрацювати з митцями з Голландії, Франції, знайомитися з новими школами. Це був колосальний вишкіл. Надзвичайно цікавим запам'ятався пленер у Седневі Чернігівської обл., стати учасником якого на 45 днів уможливила Спілка художників. Запам'ятався і один з перших великих пленерів «Дзвін» у Славську (1995 р.), після якого розпочався «польський» період у творчому житті Олександра Дмитренка.

У Польщі нуртувало абсолютно інше середовище, яке, знову ж таки, спонукало до переоцінки певних речей. Під час польських пленерів митець відкрив для себе акрилові фарби, що виявились для нього

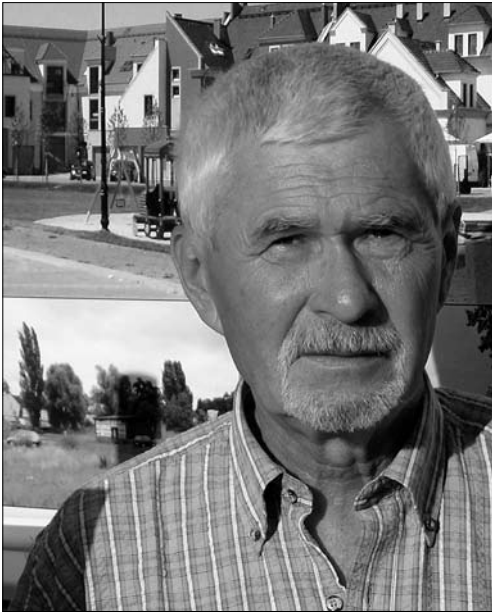
Іл. 7. Портрет дівчини, 70 x 50, полотно, олія, 2000 р.

Іл. 8. Ніч перед різдвом, 40 x 60, полотно, олія, 2012 р.

го чимось несамовитим. Це була свобода. Свобода через призму американської школи Д. Поллака з отим відчуттям волі, нової естетики, отого вільного абстракційного малювання, емоційності та насиченості кольору. На тлі повсюдної стагнації ці закордонні пленери стали для Олександра Івановича ковтком свіжого повітря, давали відчуття сміливості та новизни. Не існувало жодних канонів, художніх рад. Лише свобода, тільки вільний вибір, що імпонувало тому романтичному сприйняттю дійсності.

Повернувшись в Україну, митець усвідомив, що треба щось міняти: на тлі тотального дефіциту художніх матеріалів, відсутності фарб, фінансової скрути ця думка викристалізовувалась щораз гостріше. Однак

Іл. 9. Олександр Іванович Дмитренко — педагог, художник (2014)

минув час, і сьогодні, вже через призму минулих літ, митець визнає, що, можливо, ота скрута, сірі закартки реалій й спонукали до дії, до творчості та чергового переосмислення дійсності. Виникало неймовірне бажання працювати, творити щось нове (Іл. 3).

Такими знаковими стали міжнародні малярські пленери «Gardens», що проводились у різних європейських містах, незмінним організатором-ентузіастом яких був митець Анджей Овчарко. На таких щорічних пленерах, які різнилися тематикою («Роза вітрів», «Без кордонів», «Бельведерські мотиви», «На пограниччі культур», «Вольштин» та ін.), збиралися художники з різних країн. Тут відбувався діалог між мистецькими школами, та водночас було чітке усвідомлення митцем власної мови у мистецтві — універсальної та національної водночас (Іл. 4; Іл. 5; Іл. 6).

Пам'ятні також балтійські пленери (організатор та автор ідеї — Кшиштоф Гжесяк), які відбувалися в осінній період: тільки спорожнілі піщані пляжі, дюни, сосни... Це була стихія, щось світоглядне... Кожен пленер мав свою визначену концепцію та тематику виставки («Земля», «Людина», «Космос», «Ангел», «Сатана», «Звідки ми?», «Хто ми?»). Спершу роботи експонували у Польщі, згодом — у приватних галереях та музеях Німеччини, Франції, Японії. У 2000 році в Лебі (Польща) темою пленеру був «Космос», з використанням домінанти синього кольору. Олександр Іванович обрав формат у ви-

гляді кола метрового діаметру, який поділив на чотири частини — як писанку. Кожен сегмент ніс своє смислове та символічне навантаження.

Чергова творча тема — «Сатана». Вирішення її стало доволі несподіваним. У часі пленеру художник довідується про невеличкову хворобу одного з організаторів, колеги. В емоційному пориві Олександр Дмитренко реалізує своє бачення людської трагедії — завершення земного життя у вигляді корабля серед бурхливих вод, з розірваними, потріпаними вітрилами. Це — ніби вибух, шок. У 2004 році — тема «Звідки ми?». Через призму трактування прадавніх українських традицій, зокрема елементів орнаменту Трипілля, реалізовано творчу думку абстрактною подачею. Тематичні гасла чергових пленерів «Хто я?», «Куди йдемо?» заставляли задумуватись, вкотре переосмислювати життєві реалії і місце у Всесвіті.

Емоційно збагатили Олександра Івановича пленери у Німеччині, в містечках Угорщини, на о. Корсика: фантастична колористика, скелясті гори, каміння, відкриті тераси, затишні дворики, спостереження за щоденним життям людей — усе це надихало на творчість. Особливо плідними стали 2000-ні роки. Як результат — низка персональних і колективних виставок в Україні та за кордоном (Польща, Німеччина, Угорщина, Бельгія, Франція, Японія), значна кількість робіт зосереджена у приватних збірках.

Слід згадати багаторічних приятелів митця — родину Здіслава та Софію Чайків, тонких поціновувачів, колекціонерів мистецтва та організаторів художніх пленерів. Їх садиба «Czajkowska», розташована серед мальовничих познанських краєвидів, стала улюбленим осередком мистецького життя, де гуртувалися, практикували, дискутували багато непересічних творчих особистостей з різних куточків світу. Чудове товариство, природа творили своєрідну ауру, сприяли творчості з природи, на живо.

Властиво, у цей період митець здебільшого працює на природі, на пленері. Бажання передати її настрій, схопити той невловимий момент не відлякували ні осінні тумани, ні морозяна свіжість. Митець виступає тонким та спостережливим композитором, що створює власну кольорово-настрійову партитуру певного пейзажу чи архітектурного мотиву, надаючи їм образної піднесеності, метафізичності. Тут немає солодкавого захоплення натуралістичними по-

добицями чи туристичного фокусу сприйняття. Олександр Дмитренко універсалізує момент дійсності, хоча робить «своїми» карпатськими горами чи «своїм» полтавським степом.

У полотнах митець через колористику продовжує традиції живописної школи своїх Учителів. На противагу та всупереч доволі сміливим і почасти агресивним сучасним творам Олександр Іванович намагається вловити автентичну непідробну красу, емоції, сентиментальність, враження, прекрасну мить буття. Це, власне, можна спостерігати у тематиці персональних виставок у Львові (2007, 2009, 2012, 2016), Києві (2013, 2015) — з нотками ностальгії символічно передає ліризм провінційних українських містечок; неповторні барвисті пейзажі Карпатських гір та степових просторів відображають романтичну сутність і самого автора; архітектурні замальовки найнесподіваніших закутків рідного міста — розкривають глибокі почуття художника. Кожен штрих олівця, кожна кольорова пляма, кожна крапля дощу чи сонячного променя — це все життєві імпровізації Олександра Івановича Дмитренка у мистецькій інтерпретації (Іл. 7; Іл. 8).

Сьогодні, оглядаючись на пройдений шлях, можна підсумовувати злети та падіння, перемоги та поразки, миттєвості радості та суму. На цьому шляху, упродовж усього життя, поряд завжди була родина: батьки, дружина Генрієта, син Сергій та донька Алла, які теж обрали творчу стежу. Сергій — кераміст за фахом, проте більше приділяє увагу живопису, Алла — дизайнер одягу, викладач Львівської національної академії мистецтв. Особливо вдячний дружині, яка у найскладніші часи незмінно була поруч: вона — берегиня сімейного вогнища, опора на крутих віражах життя, її розуміння та підтримка додавали наснаги, а оптимізм забарвлював сірі будні.

«Якщо взяти моє життя, то це як дорога, якою прямує подорожній. Попереду — незвідане,

і ти не знаєш, куди заведе тебе ця дорога. Упродовж цієї мандрівки поступово усвідомлюєш смисл життя, ведеш своєрідні життєві нотатки. І йдеш, йдеш, постійно рухаєшся кудись, інколи з страхом і невпевненістю, а часом — сміливо і рішуче. Однак приходять усвідомлення миті повернення додому. І ти повертаєшся протореним, вже таким знайомим і до болю рідним, шляхом, маєш можливість, як у кіно, переглянути минуле і подумати про прийдешнє. І повертаєшся туди, де тебе завжди чекають, розуміють, — у родинне коло. Туди, де вічний пілігрим знаходить спокій» — отак по-філософськи, з легким усміхом підсумовує прожиті роки Олександр Іванович Дмитренко (Іл. 9).

Olena Kozakevych

LIFE AND ART IMPROVISATIONS
OF OLEKSANDR DMYTRENKO
(in occasion of his 70-th birthday anniversary)

Oleksandr Ivanovych Dmytrenko — Ukrainian artist, teacher of Lviv National Academy of Arts — had been celebrated his 70-th birthday anniversary. The main stages of his life way are considered, key events and persons which mainly had influenced on his career choice.

Keywords: Oleksandr Dmytrenko, teacher, artist, painting, plein air, exhibitions, creativity, artwork.

Олена Козакевич

ЖИЗНЕННЫЕ И ТВОРЧЕСКИЕ
ИМПРОВИЗАЦИИ
ОЛЕКСАНДРА ДМЫТРЕНКА
(по поводу 70-летнего юбилея творца)

Олександр Иванович Дмытренко — украинский художник, преподаватель Львовской Национальной академии искусств — в 2017 году отпраздновал свой 70-летний юбилей. В статье рассмотрены основные жизненные этапы творца, определены ключевые события и персоналии, сыгравшие непосредственную роль в выборе профессии.

Ключевые слова: Олександр Дмытренко, педагог, художник, живопись, пленэр, выставки, творчество, искусство.